

Παρουσίαση μελέτης Ανάδειξης «Αρχαίου Θεάτρου στην Πλατιάνα»¹

Μελετητές: Μ. Μαγνήσαλη, Θ. Μπιλής- Αρχιτέκτονες Μηχανικοί – Αναστηλωτές

ΜΜ: magnisali@yahoo.gr +306974323174– ΘΜ: themisbilis@yahoo.gr
+306974324095

Πλατεία Μακίστου, Κυριακή 2 Αυγούστου 2015

Διοργάνωση: Εφορεία Αρχαιοτήτων Ηλείας, Κίνηση Πολιτών «ΔΙΑΖΩΜΑ» και
Πολιτιστικοί Σύλλογοι «Μακίστου» και «Χρυσοχωρίου»

Ευχαριστίες οφείλουμε σε όλους τους συντελεστές αυτής της τόσο θερμής εκδήλωσης, για την πρόσκληση και την ευγενική φιλοξενία.

¹ Φωτογραφίες και σχέδια παρουσίασης © Αρχείο Μ. Μαγνήσαλη – Θ. Μπιλή

Κυρίες και κύριοι,

Από μόνο του το γεγονός ότι σήμερα συγκεντρωθήκαμε στο συγκεκριμένο χώρο με αφορμή ένα αρχαίο μνημείο κάνει κατανοητή μια θετική ένδειξη για την κοινωνία μας. Σε μια προβληματική περίοδο η προσήλωση σε «ευγενείς» σκοπούς αποτελεί τη μόνη ίσως διαφύλαξη των κεκτημένων του χθες. Ευγενής σίγουρα χαρακτηρίζεται ο σκοπός της ορθής διαχείρισης του λανθάνοντος μνημειακού αποθέματος της χώρας όπως είναι το θέατρο της περιοχής σας. Ιδίως σε μια χρονική στιγμή που το παρελθόν και ειδικά η ιστορία γίνεται άλλη μια φορά λεία της πατριδοκαπηλίας η νηφάλια και μεθοδική προσήλωση στα κατάλοιπα της ιστορίας αποκτά διαστάσεις μιας κοινωνικής υπηρεσίας μεγάλης σημασίας.

Η επιστημονική κοινότητα που «διαχειρίζεται» τον μνημειακό πλούτο οφείλει να επικοινωνήσει με δημιουργικό τρόπο με την υπόλοιπη κοινωνία της οποίας αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα. Την ευκαιρία αυτής της επικοινωνίας την προσφέρουν ιδανικά τα αρχαία θέατρα που διαθέτουν αξιόλογη ακτινοβολία στις τοπικές κοινωνίες.

Άρα με αυτή την οπτική είναι απολύτως θεμιτή και κοινωνικώς ωφέλιμη η ενεργητική δράση πάνω στα αρχαία θέατρα, ακόμα και σε αυτό το δύσκολα προσβάσιμο θέατρο στη ευρύτερη περιοχή του Παλαιοχωρίου, της Πλατιάνας, της Μακίστου και του Χρυσοχωρίου. Το χαρακτηριστικό στοιχείο του είναι η μοναδική του θέση. Η απόκρημνη θέση του μπορεί να αποτελεί πρόβλημα εντούτοις από μια άλλη οπτική μπορεί να είναι και η διαφορά που το κάνει να ξεχωρίζει από την ομάδα των υπόλοιπων αρχαίων θεάτρων.

Η θέση προσφέρει ανεμπόδιστη θέα ιδίως προς το βορρά προς το αλουβιακό πεδίο της κοιλάδας του Αλφειού. Όλες οι δράσεις θα πρέπει να εκφράζουν μία κοινή συνισταμένη: την «ευαίσθητη» αντιμετώπιση τόσο του φυσικού περιβάλλοντος όσο και της ιστορίας της ανθρώπινης παρουσίας στο χώρο. Αποτέλεσμα των συγκεκριμένων δράσεων αναμένεται να είναι η συμβολή αυτού του προγράμματος στην αειφόρο ανάπτυξη του τόπου. Τα ταφικά μνημεία και ευρύτερες αρχαιότητες που βρίσκονται ακόμα πιο εύκολα προσεγγίσιμες μπορούν να προσφέρουν με λίγους πόρους σημαντικά αποτελέσματα που θα ενδυναμώσουν ιδιαίτερα το ενδιαφέρον για το μνημειακό απόθεμα της περιοχής.

Μια πρώτη εκδοχή του σκηνικού οικοδομήματος φαίνεται να ξεκινάει στα μέσα του 4^{ου} αι. π.Χ. Στα μέσα του 3^{ου} αι. π.Χ. αποκτά την τυπική διάρθρωση ενώ εκτεταμένες μετασκευές φαίνεται ότι συντελέστηκαν την εποχή της ρωμαϊοκρατίας. Η ορχήστρα έχει διάμετρο 12,00μ. και το κοίλο 34,5 μ. Το κοίλο είναι ημικυκλικό με έντονα άνισα μήκη αναλημματικών τοίχων παρόδων. Από τις γενικές διαστάσεις του κοίλου προκύπτει ότι το θέατρο διέθετε από 10 έως 12 σειρές καθισμάτων με μέγιστη χωρητικότητα όχι μεγαλύτερη των 850 ατόμων. Στο θέατρο διακρίνεται η χαρακτηριστική διάρθρωση των αντίστοιχων

ελληνιστικών κατασκευών: το κοίλο, η ορχήστρα και το σκηνικό οικοδόμημα. Στα σχέδια αυτά φαίνεται ότι το θέατρο αποπνέει ένα στιβαρό και λιτό χαρακτήρα.

Το θέατρο αποτελεί αξιόλογο παράδειγμα ενός μικρού επαρχιακού πολισματος το οποίο χαρακτηρίζεται από την εμφατική παρουσία ενός και μόνο υλικού δομής: του σκληρού ασβεστολιθικού τοπικού πετρώματος. Η αρχιτεκτονική του θεάτρου προσαρμόστηκε στις δυνατότητες που προσέφερε ο χώρος της Ακρόπολης σε επαφή με το τείχος φαινόμενο που παραπέμπει ευθέως στο θέατρο της Πλευρώνας στην

Αιτωλοακαρνανία και κατασκευαστικά μοιάζει πάρα πολύ. Τα καθίσματα του κοίλου αποτελούνταν από κτιστές λιθοδομές αντιστήριξης που σταδιακά και προς τα επάνω διαμόρφωναν τα καμπύλα όρια επάλληλων στρωμάτων επιχώσεων.

Πλακόστρωτο και
καθίσματα δεν
διαχωρίζονταν με
ιδιαίτερες
διαμορφώσεις. Σήμερα
διασώζονται κατά
τόπους και ελαφρά
μετακινημένες οι
πλάκες των καθισμάτων
κυρίως στις πρώτες έξι

σειρές. Σχετικά καλύτερα διασώθηκε η δομή του κοίλου στη δυτική κερκίδα. Εκεί ο αναλημματικός τοίχος που ήταν κτισμένος με

ογκώδεις λίθους διατηρήθηκε σε μεγαλύτερο ύψος και συγκράτησε τη συνοχή της κατασκευής σε σχετικά μεγάλη έκταση. Είναι σαφές ότι πολλά καθίσματα από ογκώδεις λίθους της δυτικής κερκίδας προέρχονται από διάλυση άλλου αρχαίου κτηρίου και προφανώς είναι επέμβαση της ρωμαϊκής εποχής.

Θα πρέπει να φανταστούμε αρχικά την οχύρωση της πόλης. Ο πύργος ενδέχεται να σχετίζεται με το πρώτο οικοδομικό πρόγραμμα της κατασκευής του σκηνικού οικοδομήματος. Στο πρώτο αυτό θέατρο πρέπει να φανταστούμε μόνο τον αναλημματικό τοίχο που κινείται παράλληλα με το τείχος της πόλης. Σε επαφή με

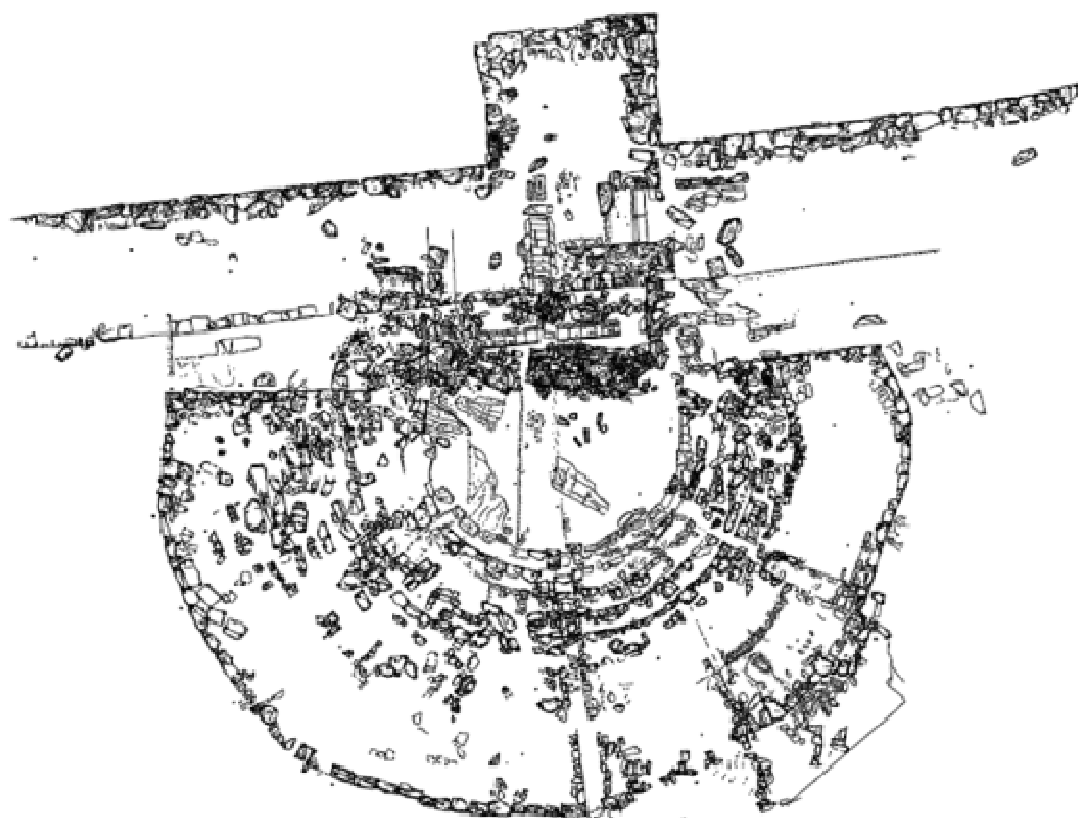
αυτόν θα υπήρχε μόνο ο κύκλος της ορχήστρας και γύρω του οι πρώτες σειρές καθισμάτων πιθανώς σκαλισμένες και στον βράχο. Στην συνέχεια κατασκευάστηκε στο επίπεδο της ορχήστρας το α' σκηνικό οικοδόμημα το οποίο οριζόταν από τον αναλημματικό τοίχο και την κατασκευή του προσκηνίου. Ο αναλημματικός τοίχος διατηρείται σχεδόν στο πλήρες αρχικό του ύψος. Το προσκήνιο ορίζεται από στυλοβάτη που βρέθηκε όπως ήταν αναμενόμενο σε μικρή απόσταση από τον τοίχο

και δύο μικρούς εγκάρσιους πλευρικούς τοίχους. Συγχρόνως ή σύντομα κατασκευάζεται

και ο επάνω όροφος της σκηνής με τον τοίχο και το θύρωμα με τις κονσόλες. Από τον όροφο διασώθηκαν διάσπαρτοι οι δύο ογκώδεις λίθοι κονσόλες στήριξης του ανωφλίου του κεντρικού θυρώνα. Στο ανατολικό τμήμα του αναλημματικού τοίχου θα μπορούσαμε να υποθέσουμε και κατασκευή κλίμακας που να οδηγεί στην στέγη για τις ανάγκες της εξέλιξης του έργου. Το κοίλο αυτή την εποχή πιθανώς εκτεινόταν σε

μικρότερη έκταση από αυτή που καταλαμβάνει σήμερα. Στην ρωμαϊκή φάση η σκηνή μεταφέρεται στον όροφο, οι λίθοι του προσκηνίου χρησιμοποιούνται στον τοίχο του *pulritum*, το οποίο σώζεται σε ερειπιώδη μορφή. Το σκηνικό οικοδόμημα επεκτείνεται προς το τείχος και καταλαμβάνει πλέον όλο τον χώρο. Αυτή την εποχή υπήρξαν αναδιατάξεις και επισκευές στο περιμετρικό τοίχο – την άντυγα.

Πιθανώς υπήρξε αύξηση των θέσεων στην περιοχή του περιμετρικού διαδρόμου με αποτέλεσμα να γίνουν τροποποιήσεις στις είσοδους των κλιμάκων. Εντωμεταξύ στον αναλημματικό διανοίγεται πέρασμα για την κατασκευή κλίμακας για την εξυπηρέτηση της επικοινωνίας των επιπέδων.

Η κατάσταση διατήρησης του μνημείου είναι κακή και είναι αποτέλεσμα συνδυασμού δύο κύριων παραγόντων που έδρασαν καταστροφικά: της φυσικής φθοράς όσο και της ανθρωπογενούς δράσης. Είναι δεδομένο ότι η θεμελίωση των καθισμάτων πάνω σε επιχώσεις και βράχο προκάλεσε μετά από την απόπλυση του υλικού επιχώσεως μια ανισότροπη συμπεριφορά με αποτέλεσμα τις τοπικές καταβυθίσεις και φαινόμενα μικρολίσθησεων προς την κατωφέρεια του κοίλου.

Η σεισμική δράση δεν μπορεί να αγνοηθεί αλλά δύσκολο να ανιχνευθεί στο συγκεκριμένο ερείπιο επειδή εξέχει ελάχιστα του εδάφους.

Η σεισμική δράση βεβαιώνεται σε άλλες γειτονικές κατασκευές της Ακροπόλεως και στον ίδιο τον πύργο. Το υλικό, τοπικός σκληρός ασβεστόλιθος, που διακρίνεται

από τις πυκνές ασυνέχειες δομής και με τους πολλούς εγκλεισμούς με τα χρόνια απολεπίζεται και διαρρέει, φαινόμενο το οποίο είναι καλά μελετημένο για το ναό της Φιγάλειας. Το μνημείο λεηλατήθηκε

συστηματικά αφού φαίνεται ότι αποτελούσε για αιώνες έναν προσφιλή τόπο εύκολου προσπορισμού λίθων ποικίλων διαστάσεων. Η εικόνα όμως της γενικότερης ακανονιστίας της μορφής των λιθοδομών του περιμετρικού αναλημματικού τοίχου και τμήματος του κοίλου οφείλεται όχι στις μεταγενέστερες περιπέτειες του μνημείου αλλά πρωτίστως σε μία αιτία που ανάγεται ήδη από τα αρχαία χρόνια. Η γραφική θα λέγαμε ακανονιστία που παρουσιάζουν τα

συγκεκριμένα τμήματα του μνημείου οφείλονται στην χρήση λίθων από άλλα προυπάρχοντα του θεάτρου κτήρια ή σε ανατοποθετήσεις. Φαίνεται ότι το κοίλο αναδιαμορφώθηκε ριζικά ή επεκτάθηκε βιαστικά τα ρωμαϊκά χρόνια σε ένα

οικοδομικό πρόγραμμα χωρίς ιδιαίτερες αισθητικές αξιώσεις. Εκτός των άλλων η χαοτική εικόνα του κοίλου οφείλεται κυρίως στην έκθεση του υλικού πλήρωσης

των υποδομών των καθισμάτων από την ερείπωση του και την κατεδάφιση των ανώτερων σειρών των καθισμάτων. Η λατύπη αποτελεί προϊόν της κατεργασίας των λίθων του θεάτρου, η

οποία γινόταν επιτόπου, όσο και στον κατακερματισμό τους με σκοπό την ευκολότερη απομάκρυνση τους κατά την διάλυση του θεάτρου. Η λατύπη αυτή αποτελεί εν μέρει και προϊόν της σταδιακής αποσάθρωσης τους. Όλες οι δράσεις που προτείνονται είναι εναρμονισμένες με τις επικρατούσες αρχές σύγχρονης διαχείρισης και αναστήλωσης των μνημείων. Στόχος της αναστήλωσης είναι η

προστασία του μνημείου και ένταξη του στο ενεργό μνημειακό απόθεμα του νομού της Ηλείας.

Βασικό χαρακτηριστικό της πρότασης είναι η χρήση μόνο αρχαίων λίθων που προέρχονται από τους

λιθοσωρούς ή από την πρόσφατη ανασκαφική έρευνα ή βρίσκονται διάσπαρτοι. Η ανακούφιση του μνημείου από τους λιθοσωρούς αρχαίων λίθων και η οργάνωση του υλικού στην αναστήλωση με

διάφορους τρόπους θα προσφέρει σαφή εικόνα στο μνημείο και συγχρόνως θα αποσυμφορήσει τον, έτσι κι αλλιώς, περιορισμένο χώρο του ανδρήρου. Η αρχική γεωμετρία μόνο εν μέρει είναι εφικτό να παρουσιαστεί μετά το πέρας των εργασιών αποκατάστασης. Στο κοίλο προτείνονται τμηματικές επιχώσεις κυρίως στα άνω πέρατα του κοίλου. Έτσι, με αυτό τον ήπιο τρόπο επέμβασης θα δηλωθούν τα βασικά γεωμετρικά σχήματα. Το τελικό αποτέλεσμα όλων των επιμέρους

προτάσεων είναι το μικρό αυτό θέατρο να αναστηλωθεί με ουσιαστικές όσο το δυνατόν επεμβάσεις. Στο σκηνικό οικοδόμημα προτείνεται να αναστηλωθούν μερικώς λίθοι που έχουν καταγραφεί στη θέση πτώσης τους στον αναλημματικό τοίχο της ισόγειας στάθμης, εκατέρωθεν της κλίμακας ανόδου. Από την μελέτη τεκμηρίωσης διαπιστώνεται ότι στην έκταση τουλάχιστον των 6 πρώτων σειρών καθισμάτων διατηρούνται σχεδόν όλες οι υποδομές. Ανάμεσα στους λιθοσωρούς που καλύπτουν το κοίλο ταυτίστηκαν αρκετοί πλακοειδείς λίθοι των καθισμάτων. Λίγοι από τους ογκώδεις λίθους που αποτελούσαν αυτοτελή καθίσματα σώζονται

στην δυτική κερκίδα. Στη ζώνη αυτή προτείνεται όπου είναι δυνατόν να επανέλθουν οι πλάκες έδρασης σε ομόλογες θέσεις. Οι περιοχές αυτές που επισημαίνονται στο αντίστοιχο σχέδιο αποτελούν τη μέγιστη δυνατότητα εκτέλεσης αυτής της εργασίας. Εάν το αρχαίο υλικό δεν επαρκέσει για την κάλυψη αυτών των υποδομών αυτές θα μείνουν ως έχουν. Από την έρευνα διαπιστώθηκε η αρχική θέση διάφορων λίθων του θεάτρου. Στο τοίχο του σκηνικού οικοδομήματος λίθος μεγάλων διαστάσεων μπορεί με σιγουριά να ανατοποθετηθεί στην αρχική του θέση στην ανατολική

γωνία. Διάφοροι άλλοι λίθοι του περιμετρικού αναλημματικού τοίχου στο δυτικό τμήμα εύκολα διαπιστώνεται ότι έχουν ολισθήσει προς το κοίλο ή έχουν πέσει σε διάφορες

θέσεις. Στο γενικότερο πλαίσιο τακτοποίησης του μνημείου πρέπει οι διάσπαρτοι λίθοι να μεταφερθούν και να αναστηλωθούν στις μνημειακές ενότητες που ανήκαν έστω και σε ομόλογες θέσεις. Για την στερέωση των επιχώσεων και την τακτοποίηση του λίθινου υλικού απαραίτητη είναι η πρόνοια μερικής αποκατάστασης δύο σειρών καθισμάτων. Η μερική αποκατάσταση των κλιμάκων θα εξυπηρετήσει την κίνηση των επισκεπτών στο χώρο και θα αναδείξει ως ένα σημείο την αρχική οργάνωση του θεατρικού χώρου. Όπου οι κλίμακες δεν είναι δυνατόν να αποκατασταθούν, κυρίως στη ζώνη που δεν αναπτύσσονται καθίσματα θα οριοθετηθούν απλά στην άνω επιφάνεια των επιχώσεων με γραμμική διάταξη χαμηλού τοίχου. Μεγάλες ποσότητες λιθογεμίσματος έχουν απομακρυνθεί από το μνημείο για τις ανάγκες του πρόσφατου καθαρισμού. Διαπιστώθηκε ότι ένα μεγάλο τμήμα του θεάτρου ήταν θαμμένο κάτω από τις επιχώσεις του άνω τμήματος του κοίλου των περιοχών δηλαδή εκεί που οι λίθοι των εδωλίων είχαν ληλατηθεί. Η επίχωση αυτή μέσω της δράσης του νερού σταδιακά μεταφέρθηκε προς τα κατώτερα τμήματα των σειρών των καθισμάτων. Η συνολική επαναφορά του συνόλου των επιχώσεων στα ανώτερα τμήματα θα ορίσει με μεγάλη σαφήνεια τα

κατώτερα τμήματα. Επίσης, κάποιες ποσότητες επιχώσεων του θεάτρου που απορρίφθηκαν στη νότια πλαγιά και αλλοιώνουν την θέαση της ακροπόλεως από το νότο πρέπει να ανασυρθούν και να επιστρέψουν στο μνημείο. Στο πλαίσιο της μετακίνησης των λίθων και της γενικότερης τακτοποίησης του χώρου εντάσσεται η εκθεσιακή τοποθέτηση των δύο ογκωδών αρχιτεκτονικών μελών που με μια σπάνια εύνοια της τύχης διασώθηκαν στο χώρο. Αποτελούν τις κονσόλες του κεντρικού θυρώματος του ορόφου του σκηνικού οικοδομήματος. Έτσι το αρχαίο θέατρο στην Πλατιάνα με έναν τρόπο συμβατό με την διαχείριση των αρχαίων μνημείων θα μπορέσει να αποδοθεί στη σύγχρονη κοινωνία.

Ευχαριστούμε τους πολιτιστικούς συλλόγους Μακίστου και Χρυσοχωρίου και ιδιαίτερα τους προέδρους τους κ. Φ. Βλάχο και κα Π. Κυριακοπούλου, το προσωπικό της Ζ' Ε.Π.Κ.Α. του ΥΠ.ΠΟ.Α. και ιδιαίτερα την υπεύθυνη Ζ. Λεβεντούρη, τους συνεργάτες μας Π. Γκατσόπουλο, Τ. Κουιμτζόγλου, τον συνάδελφο μηχανικό Γ. Μασούρα και φυσικά το Διάζωμα.